

Олександр Дуднік,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник, ORCID <http://ORCID.org/0000-0001-5206-1129>,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (Київ, Україна)
просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: dudn70@ukr.net

Бібліографічна винниченкіана (XX – початок XXI ст.)

У статті розглядаються особливості відображення життя та діяльності видатного українця – Володимира Кириловича Винниченка у бібліографічних посібниках XX – початку XXI ст. Звернено увагу на історію виходу в світ бібліографічних праць, присвячених В. Винниченку, проаналізовано їхню тематику, структуру, змістове наповнення. Аналіз бібліографічних видань розкриває бібліографічну базу, історіографію досліджень із зазначеної тематики, що в подальшому полегшить проведення нових досліджень творчої і політичної діяльності цієї визначної постаті, зокрема, поглибить переосмислення ролі і значення В. Винниченка в Українській революції 1917–1921 рр.

К ю ч о в і с л о в а: бібліографознавство; бібліографічні посібники; художня творчість, політична діяльність, архів В. Винниченка; літературознавство; винниченкознавство.

Актуальність проблеми. У липні 2020 р. виповнюється 140 років з дня народження видатного українського письменника-драматурга світового рівня, визначного політичного, державного діяча Володимира Винниченка (1880–1951). Він був першим головою першого національного українського уряду XX ст. – Генерального Секретаріату Української Народної Республіки (УНР), заступником голови Центральної Ради, головним автором майже усіх її декларацій і законодавчих актів, зокрема чотирьох Універсалів. Цей видатний теоретик і практик національно-визвольної боротьби українського народу відіграв провідну роль у підготовці антигетьманського повстання восени 1918 р., згодом став на чолі Директорії УНР. В. Винниченко був талановитим пропагандистом, «пророком» свого народу. Сповідуючи комуністичні ідеї, їх реалізацію він вбачав у зовсім інших формах, ніж більшовики. Завдяки своєму всебічному, критичному підходу до суспільних реалій В. Винниченко був одним з небагатьох представників українського Відродження 20-х років XX ст., який зумів розгледіти смертельну небезпеку, яку ніс радянський режим українському народу навіть під час проведення політики «українізації», коли радянська влада визнавала талант письменника і начебто пробачала йому політичне минуле. У 1920 р. Винниченко

повірів більшовикам і повернувся до України. Його призначили заступником прем'єр-міністра українського радянського уряду. Як високий державний чиновник він написав «Доповідну записку ЦК РКП», в якій пропонував удосконалити федеративні зв'язки між Російською і Українською радянськими республіками. Його пропозиції не відхилили, адже вони повністю відповідали проголошеним В. Леніним принципам утворення федерації радянських республік, однак реалізувати їх було неможливо. В. Винниченко зрозумів, що «стихія єдиноділімського мислення не хотіла прийняти такої федерації, такого союзу рівних і самостійних членів, хоча вона й відповідала духові, інтересам і цілям комунізму» [14, с. 141]. Як наслідок, після піврічного перебування і зрештою розчарувань радянською владою він залишив країну. Йому пощастило виїхати з СРСР, після чого В. Винниченко висловив публічний протест проти російської окупації України [5, с. 613].

У 1926 р. письменник писав: «З більшовицького червоного яйця на очах вилуплюється фашизм. Уже можна бачити всі характерні прикмети його» [14, с. 147]. А у повоєнні роки Винниченко пророче передбачав, що «Радянський Союз так чи інакше розвалиться ... пам'ятаю, що є численні вороги української державності, які будуть напружувати всі свої сили, щоб її скасувати... щоб роздирти

Україну і шматками її торгуватись на інтернаціональному торжищі» [23].

Життя цієї особистості проходило під гаслом «Бути чесним з собою». «Людська нищість вражала його серце, а політична боротьба до краю виснажувала душу» [1]. На думку М. Жулинського, В. Винниченко – це «людина, розіп'ята на хресті політики» [15]. Як політичний, державний діяч він – нетрадиційна постать, адже умів визнавати свої помилки. У боротьбі за Українську державу В. Винниченко орієнтувався на внутрішні сили – на народ. Саме тому, сьогодні, коли Україна знову постала перед загрозою втрати своєї державності, як ніколи актуальна його праця «Заповіт борцям за визволення», де він зазначає: «Самостійна Українська держава має будуватися, опираючись на власний народ, і аж ніяк – на «зовнішні» сили. <...> Без орієнтації на свій народ, без його участі в боротьбі, без його всебічного зацікавлення і ентузіазму зовнішні сили нас роздеруть і задушуть ще на сотні років» [4]. Крім того, В. Винниченко підкреслював, що самостійна Україна можлива лише за умови соціального і політичного визволення всього народу [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На нашу думку, на сьогодні замало приділяється уваги вшануванню пам'яті цього виданого українця. Постать В. Винниченка недостатньо досліджена в Україні. Зокрема, потребує вивчення філософія його творчості та життя, що відображена у крилатих висловлюваннях письменника-політика, наприклад: «Поки робиш якусь роботу, вір у себе, як у генія. Коли скінчив, стався до неї, як до витвору свого ворога, не прощаючи ні однієї помилки, ні найменшого недогляду», або «З хвилин складається вся чаша твого життя... Не на дні є чаша життя, а в кожній краплині її. Отже, пий її помалу, пам'ятаючи про те, що робиш» [3, с. 10; 12].

Однак, найбільш неоднозначним залишається ставлення до В. Винниченка як до політика-борця за українську державність 1917–1921 рр. Одні дослідники, зокрема В. Солдатенко, говорять про «народоправні» корені його політики і виправдовують хитання Винниченка між соціально-демократичними і національними ідеями, підкреслюючи «реалістичний, конструктивний, результативний і прогресивний шлях» Винниченка. Інші, зокрема В. Верстюк і Т. Осташко, навпаки, підносять державницьку позицію М. Грушевського і досить стримано оцінюють роль В. Винниченка в Революції, вказують на його хитання між соціалізмом і націоналізмом. На їх думку, за тих умов В. Винни-

ченкові забракло політичного досвіду, та й психологічно він виявився не готовим зіграти роль провідника нації, бо був позбавлений харизматичних рис, сильної державницької волі, а політичні амбіції, якими він, безумовно, переймався, породжували лише тотальну підозрілість до оточення [9]. Водночас, на думку Т. Гундорової, «В. Винниченко засвідчив глибинні опозиції цієї революції, соціальні, національні, психологічні та моральні. ...Як талановитий письменник він зафіксував, з одного боку, відмінності інтересів різних груп, осіб і партій, які брали участь у цій революції. А з другого боку, він залишив чимало документів особистого характеру, прописавши у щоденникових записах і художніх творах внутрішню біографію лідера національної революції. <...> Винниченко вдається до самоаналізу і навіть психоаналізу, намагаючись вийти з кризових травматичних ситуацій, на які була багата ця революція. Його тексти, особливо щоденники, дають змогу поглянути на процеси Української революції зсередини психологічних і моральних колізій одного з її лідерів» [9].

Вивчати політичну діяльність В. Винниченка, його філософію життя, зокрема в революційно-визвольну добу, неможливо без дослідження його публіцистичної та літературної спадщини, і навпаки. І в цьому сенсі істотну допомогу вченим можуть надати бібліографічні видання, присвячені життєдіяльності та безпосередньо постаті В. Винниченка. Історія їх виходу в світ, тематика, зміст та наповнення матеріалами ще не були предметом окремого дослідження джерелознавців, бібліографів, істориків. Окремі біобібліографічні посібники про В. Винниченка згадують у своїх працях Т. Добко, О. Дуднік у контексті висвітлення джерельної бази енциклопедичних досліджень з історії національно-визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.) [11].

Мета статті – проаналізувати бібліографічні посібники ХХ – початку ХХІ ст., присвячені В. Винниченку, розкрити особливості відображення його життя, діяльності, творчої спадщини.

Методологія дослідження. Під час написання роботи ми опиралися на принципи історизму, об'єктивності, системності і всебічності, а для виявлення характерних особливостей постаті В. Винниченка і його творчості використовували загальні методи наукового дослідження – аналіз, синтез, порівняння.

Наукова новизна: вперше здійснено спробу виявити і системно проаналізувати бібліографічні

праці, приурочені літературній творчості, життю та політичній діяльності В. Винниченка.

Виклад результатів дослідження. Відомо, що свою творчу і політичну діяльність В. Винниченко розпочав одночасно. Перший його арешт і опублікування першого художнього твору «Сила і краса» припадають на 1902 р. Як талановитий письменник він був визнаний ще в дореволюційні роки, а в часи українського Відродження з'являються перші бібліографічні списки його праць.

1926 р. в радянській Україні А. Лебідь і М. Рильський опублікували бібліографію «В. Винниченко», яка відбиває його творчий доробок за 25 років (Київ, 1926). Тоді ж, до третього видання «Хрестоматії нової української літератури» за редакцією М. Плевака (Харків, 1926) було включено бібліографію «Володимир Винниченко». Обидва видання містять незначний біографічний матеріал. У 1928 р. світ побачила ґрунтовна тритомна праця А. Лейтеса і М. Яшека «Десять років української літератури (1917–1927)» [16], перший том якої – це біобібліографії, приурочені українським письменникам періоду «Відродження». З-поміж них і «Володимир Кирилович Винниченко». У розміщеній там короткій його біографії зазначається, що письменник «стояв на чолі національного руху 1917–1919 рр., а потім зрадив пролетарську революцію» [16, с. 58]. У біобібліографії подано відгуки про нього та його творчість літературних критиків: А. Річицького, О. Дорошкевича, М. Демченка. Зокрема, А. Річицький писав: «Обсягом і різноманітністю своєї тематики, діапазоном проблем і масою людських типів Винниченко, беззаперечно, стає на рівні першої – ліпшої літератури європейської» [16]. У біобібліографії Винниченка подана інформація про окремі видання письменника та рецензії на них багатьох критиків, а також відомості про його праці, що публікувалися в пресі. Творчості В. Винниченка присвятили свої дослідження багато літераторів, поетів, літературних критиків, редакторів і навіть – вчених-істориків, радянських державних діячів. Це, зокрема, М. Жученко, М. Зеров, М. Сулима, Б. Якубовський, І. Капустянський, П. Любченко, О. Гермайзе та ін.

У радянській Росії за редакцією Р. С. Мандельштам вийшла бібліографічна робота М. К. Пікасанова «Художественная литература в оценке русской марксистской критики» (Москва ; Ленинград, 1928), що містить бібліографію критичних праць на творчість письменників, зокрема В. Винниченка. Основою цієї роботи є покажчик праць літера-

турних критиків, розміщених за абеткою їхніх прізвищ. За прізвищем кожного критика у хронологічній послідовності подано бібліографічні записи їхніх праць, опублікованих упродовж 1888–1927 рр. в журналах, збірниках, газетах та книгах, а в анотаціях до них вказано прізвища авторів художніх творів, які розглядаються. Посібник містить допоміжний покажчик авторів літературних праць з номерами критичних статей, в яких аналізується той чи інший твір кожного письменника. До видання внесено критичні статті (за 1911–1914 рр.) на ранні твори В. Винниченка, що вийшли російською мовою (українська була заборонена), зокрема, в журналі «Киевская мысль». Літературні критики оцінювали ранню творчість письменника як революційну і марксистську, оскільки В. Винниченко у своїх творах того періоду висвітлював складне життя різних станів українського населення (селян-батраків, солдатів, інтелігенції, дітей), акцентував увагу на проблемах моралі, нормах поведінки, й водночас проповідував соціальні реформи соціалістичного спрямування. Серед літературознавців, які аналізували в своїх працях творчість письменника з марксистських позицій – російський марксист А. Дівільковський з публікацією «Российского леса щепки» в журналі «Современный мир» (1914, IX); громадський діяч Ф. Калінін, який аналізував типи робітників у тогочасній літературі («Новый журнал для всех»); лікар і публіцист Л. Войтовський з публікаціями «Летучие наброски» і «Журнальное обозрение» у часописі «Киевская мысль» (1912. № 178, № 225); російський і український фольклорист, літературознавець Н. Коробка з оглядами праць російських письменників у збірнику «Знание», IX, в журналі «Запросы жизни» (1912, XXXIV, 1913–1915); радянський опозиційний діяч В. Краніхфельд з публікацією «Литературные отклики. Метаморфозы» («Современный мир», 1913, III) та аналізом твору В. Винниченка «Купля». З марксистських позицій творчість В. Винниченка дореволюційних років розглядав також літературознавець, матеріаліст-діалектик В. Львов-Рогачевський у статті «Поворотное время (Отражение в современной художественной литературе «вехитское направление»)» («Современный мир, 1911. IV); а також діяч революційного руху, публіцист, історик, літературознавець М. Ольминський у праці «Беллетрист Винниченко» – журнал «Звезда» (1911, № 25).

У 1929 р. світ побачила праця українського громадсько-політичного діяча і публіциста П. Хрис-

тюка «Письменницька творчість В. Винниченка (Спроба соціологічного аналізу)» (Харків, 1929), яка містить найповніший на той час бібліографічний список праць літературних критиків творчості В. Винниченка. Це була остання робота в радянській державі першої половини ХХ ст., присвячена видатному майстрові слова. Дозвіл на публікацію творів письменника радянська влада пояснювала тим, що його політична діяльність лежить поза межами літературної, а «право на вдячну пам'ять В. Винниченка заробив лише своїми художніми літературними творами» [14, с. 7].

П. Христюк характеризував творчість В. Винниченка не лише з соціально-класових, а й національних позицій: «Хоч і не дорівнює він таким визначним світовим письменникам, як, наприклад, англійці Ч. Дікенс, Г. Велз, Б. Шов, французи – О. де-Бальзак, Г. Флобер, Е. Золя, Г. де-Мопасан... – проте своєю майстерністю, тематикою, способом і напрямом трактування поставлених питань виходить на шлях світової літератури. У той же час В. Винниченко – український письменник не лише мовою, але і тим, що його літературна творчість органічно виросла з конкретних історичних обставин українського суспільного життя й за мету собі мала розв'язання суспільно-політичних та інших завдань, що з того життя поставали (коли не рахувати нечисленних творів, тематикою з Україною не пов'язаних)» [25, с. 9]. Водночас П. Христюк підкреслював, що як письменник В. Винниченко виріс і працював під помітними впливами західноєвропейської літератури, але ці впливи були взаємні, через схожість суспільного побуту і культурного розвитку народів [25, с. 9–10]. Початок письменницької творчості В. Винниченка автор тісно пов'язує з розвитком політичної боротьби в Україні, зокрема з утворенням дрібнобуржуазних, частково пролетарських партій: Револьюційної Української Партії, згодом Соціал-демократичної [25, с. 13].

У 1932 р., з посиленням тоталітаризму в СРСР, В. Винниченка проголосили ворогом народу і контрреволюціонером, видання його творів припинилося, згадувати про нього як про українського літератора і політика, вивчати його твори заборонялося. Хоча письменник в той час мав велику популярність в Західній Європі, тамтешні читачі високо оцінювали його літературний талент.

Українська політична еміграція також не жалувала Винниченка, адже він до кінця життя вперто називав себе комуністом і фактично не друкувався в емігрантських виданнях. Після смерті письмен-

ника у 1951 р. дружина передала архів В. Винниченка українському емігранту, колишньому політичному в'язню радянських таборів, літературознавцю, критику, публіцисту, громадському діячу Григорію Костюку. Він перевіз його до Нью-Йорка, де, займаючись вивченням історії пореволюційної України і СРСР, створив і очолив Комісію з дослідження й збереження спадщини В. Винниченка. Архів письменника став власністю Української Вільної Академії Наук (ВУАН) у Нью-Йорку і був розміщений у бібліотеці Колумбійського університету [13]. На базі цього архіву у 1953 р. було підготовлено два видання: «Рукописи недрукованих творів В. К. Винниченка, що зберігаються в «Закутку» та «Рукописи виданих творів В. К. Винниченка, що переховуються у «Закутку» (Нью-Йорк, 1953) [8]. Однією з перших праць Г. Костюка, написаних за матеріалами архіву, є книга «Володимир Винниченко та його доба» (Нью-Йорк, 1980). Цією працею Г. Костюк започаткував у середовищі української діаспори науковий напрям досліджень – «винниченкіану».

У 1968 р. Словацьке педагогічне видавництво у Братиславі та його відділ української літератури у Пряшеві випустило збірник «Володимир Винниченко. Оповідання», де, крім його сімнадцяти творів, розміщено унікальний, навіть на сьогодні, бібліографічний список «Література про творчість В. Винниченка. Матеріали до бібліографії». Як зазначив укладач М. Мольнар, в основу списку була покладена бібліографія з монографії П. Христюка «Про письменницьку творчість В. Винниченка» (Харків, 1929), але доповнена Орестом Зілінським сімнадцятьма бібліографічними записами [7, с. 295]. У додатку до видання подано два бібліографічні раритети. Це невелика стаття І. Франка «Володимир Винниченко. Краса і Сила. Видавництво «Вік» у Києві, 1906», яка, на думку упорядника, дає розуміння ранніх творів письменника і маловідома навіть вузькому колу літературознавців. У ній І. Франко аналізує твір «Краса і Сила», оповідання «Заручини» і «Голота». Другим раритетом є ґрунтовна стаття «Винниченко», написана Лесею Українкою російською мовою, через заборону в Росії української. Авторка також аналізує перші оповідання В. Винниченка «Народний діяч», «Сила і Краса» і відзначає здібності письменника: «...только талант мог создать эти живые фигуры, эти естественные диалоги и, в особенности, эту живую картину ярмарки...» [7, с. 283].

Додаток до збірки оповідань також містить повідомлення В. Приходька «У справі спадщини В. Винниченка», де повідомляється, що зі спадщиною В. Винниченка можна ознайомитися в Колумбійському університеті США, інтерес до якої виявляють російські літературознавці, котрі вважають, що з останніх російських письменників на першому місці в СРСР стоїть М. Горький, але, на їхню думку, талант Винниченка перевищує талант Горького [7, с. 300–301].

Архів В. Винниченка у Нью-Йорку слугував головним джерелом для укладання першого ґрунтового бібліографічного покажчика, присвяченого письменнику у післявоєнні роки. Посібник з'явився 1989 р. у Канаді під назвою «Володимир Винниченко» (Едмонтон, 1989) [5], а його укладачем виступив представник української діаспори в Америці Вадим Стельмашенко, який публікувався під псевдонімом Роман Маланчук. Це відомий в середовищі української діаспори бібліотекознавець, журналіст, письменник, член-кореспондент УВАН у США, член-президент Об'єднання українських письменників «Слово». З 1964 р. В. Стельмашенко обіймав посаду співробітника, а згодом заступника голови славистичного відділу Нью-Йоркської публічної бібліотеки, де упорядковував і каталогізував фонд україніки. Згодом він увійшов до складу Винниченківської комісії, став першим керівником Винниченківського архіву УВАН [22]. Підготовка анотованої бібліографії, присвяченої політичній і літературно-мистецькій діяльності суперечливої, але визначної постаті революційної доби – Володимира Винниченка здійснювалася в рамках програми досліджень УВАН у США і Канадського інституту українських студій Альбертського університету.

Опублікована бібліографія стала першою у післявоєнні роки. Важливим є те, що праця ґрунтується на маловідомих в Україні матеріалах державних, приватних і публічних бібліотек, наукових товариств США і Канади, насамперед Публічної бібліотеки Нью-Йорка, бібліотеки УВАН у США та вже згаданого архіву В. Винниченка.

Цінність покажчика в його інформативності, зокрема, завдяки ґрунтовним анотаціям до бібліографічних описів монографій, публікацій, статей, рецензій, присвячених В. Винниченку. Завдяки їм розкривається багатогранний образ цієї людини-творця. Користувач має змогу дізнатися про ставлення до В. Винниченка відомих на рубежі XIX–XX ст. українських письменників і поетів: І. Фран-

ка, П. Єфремова, А. Крушельницького, Лесі Українки, Д. Дорошенка, І. Стешенка та ін. У покажчику подано описи їхніх статей, оглядів у пресі, зібрань творів, де зустрічаються оцінки творчості В. Винниченка. Так, в анотації до опису публікації І. Франка про творчість письменника подається коротка, але влучна його оцінка: «Дужістю свого таланту, яскравістю малюнку та широтою розмаху він найбільше з усіх молодих наших письменників нагадує П. Мирного» [5, с. 87].

У першій частині посібника подано описи творів В. Винниченка за різними жанрами: проза, драма, поезія, публіцистика. Остання, зокрема, містить описи публікацій революційної доби: статті, виступи, листи, доповідні записки, щоденник тощо. Зпоміж них варто виокремити «Лист Винниченка до преси в грудні 1917 р.», в якому він розкрив своє бачення «справи української державності». У другій частині представлено бібліографічні записи Винниченкових творів (проза, драма, публіцистика) перекладених англійською, болгарською, італійською, німецькою, польською, латвійською, португальською, російською, татарською, французькою, чеською та івритом. Світове визнання отримали такі його літературні праці, як «Раб краси», «Боротьба», «Брехня», «Темна сила», «Чесність з собою», «Талісман», «Таємність» та ін.

До третього розділу включено бібліографічні записи літератури також різними мовами (монографії, статті, есе, рецензії, матеріали з книжок і преси) про В. Винниченка як відомого письменника, драматурга, філософа, політика. Так, в анотації до праці І. Свенціцького «Спроба літературної характеристики» (Львів, 1920) зазначається, що «Винниченко був ворогом пустого патріотично-націоналістичного сентименталізму, але не національної свідомості в усіх її здорових і природних проявах» [5, с. 79]. В анотації до опису «Збірки статей» А. Річицького (Харків, 1928) наголошується, що у В. Винниченка «майже неможливо знайти межу між мистецтвом і політикою» і тому «неможливо розглядати Винниченка лише з однієї якоїсь сторони його життя і діяльності». Літературний критик також порівнює його з Колумбом, який, щоправда, відкрив «українське літературне вікно» до Європи [5, с. 81].

З інформації про книгу «Володимир Винниченко (Статті й матеріали)», виданої УВАН в Нью-Йорку 1953 р. ми дізнаємося про позитивні оцінки малярської творчості діяча. Так, за словами художника мистецтвознавця С. Гординського – автора однієї із статей: «... серед досить великої групи

українських митців паризької школи Винниченко, хоч нічим оригінальним не виявився – маляр далеко не аматорської міри» [5, с. 83].

В анотації до опису брошури українського радянського письменника, журналіста, театрального критика Ю. Смолича «З народом чи проти народу» наведено такі слова: «Винниченкові оповідання як «коштовні мистецькі цінності» – літературні шедеври. Однак згодом Винниченко у своїх творах «піддався зневірі, а інколи й просто висміював та паплюжив ідеї боротьби, з якими прийшов у літературу». Насамкінець, за словами Ю. Смолича, В. Винниченко, з часу створення Української соціал-демократичної партії, віддавав перевагу національній, а не соціальній програмі, «тобто як був, так і залишився – до смерті залишився – націоналістом» [5, с. 84].

У розділі «Література про В. Винниченка» подано бібліографічні записи рецензій на його твори. В анотаціях до них наведено висловлювання О. Грушевського стосовно того, що характерними ознаками творчості В. Винниченка є «глибоке знання життя і різкий реалізм у його змалюванні, яскрава рельєфність малюнку, чутливість до неясних нюансів почувань і цікавість до певних питань психічного життя» [5, с. 92].

У виданні представлено також чимало бібліографічних записів матеріалів з негативною оцінкою життя і творчої діяльності В. Винниченка. Так, анотації до низки статей покажчика: М. Гехтер «Новини нашої літератури» (Збірник «Дзвін», № 1), Д. Дорошенко «Українська література в 1907 році» (газета «Рада», 1908), С. Єфремов «Літературний намул» («Рада», 1908) та інші розкривають літературну критику п'єси драматурга «Щаблі життя» [5, с. 93].

Бібліографія «Володимир Винниченко» завдяки анотованим бібліографічним записам виступів В. Винниченка на засіданнях Центральної і Малої Ради, Генерального Секретаріату, Всеукраїнських військових, селянських і робітничих з'їздів, його листуванню з Тимчасовим урядом, радянською владою відображає перебіг Української революції насамперед у 1917–1919 рр. та участь і роль у ній письменника.

Постійної критики В. Винниченко зазнавав за свої політичні погляди та діяльність не лише з боку ворогів – більшовиків-комуністів, а й колишніх однодумців і партійців. В анотації до праці більшовика Д. Петровського «Революція і контрреволюція на Україні» дається оцінка виступу В. Винниченка під час проголошення IV Універсалу

УНР: «У Винниченка вистачило нахабства і цинізму сказати врочисту промову в справі України, яка стала самостійною і ні від кого не залежною республікою» [5, с. 182]. У 1920 р., уже після розпаду Директорії УНР, чимало визначних українських діячів, зокрема Є. Чикаленко, О. Ковалевський у журналі «Воля» (Відень, 1920 Т. 1, ч. 8; 11) критикували В. Винниченка за його переконання, що війни з більшовицькою Москвою можна було б уникнути, якби Україна проголосила в себе «форму радянської влади» [5 с. 178, 180]. Так, колишній директор 2-го Департаменту Міністерства юстиції УНР, згодом український емігрант М. Багриновський з цього приводу писав: «Треба бути великим фантастом, щоб боротьбу проти різних чужоземних завойовників і грабіжників змішувати з «рішучою боротьбою з буржуазним ладом». Треба цілком не розуміти істоти нашого селянського народу, який є масою з дрібнобуржуазною психікою, але не знати його життя на протязі всього минулого року, не знати, що він жене від себе в однаковій мірі і Денікіна і большевиків, – як імперіялістів, що приходять до його з методами насильства...» [1, с. 360].

У бібліографії міститься інформація про те, що у тому ж році вперше піддається критиці написана В. Винниченком історія Української революції у його спогадах і оцінках – «Відродження нації». Так, до покажчика включено бібліографічний опис праці П. Христюка «Провинна перед українською революцією» (Борітеся – поборите, Відень, 1920, ч. 5.), в анотації до якої підкреслюється, що її автор не погоджувався із обвинуваченнями В. Винниченка провідних кадрів у невдачі революції. П. Христюк також вважав, що В. Винниченко представив українську революцію тенденційно, «змалювавши її темними і тільки темними фарбами» [5, с. 188].

«Додатки» бібліографічного видання містять рецензії на наукові праці про В. Винниченка, підготовлені українськими емігрантами в США, англійською мовою. Вони інформують про те, що у міжвоєнні та післявоєнні роки В. Винниченко був єдиним українським драматургом, чий п'єси з успіхом ставилися у театрах Західної Європи, зокрема в Німеччині [5, с. 612]. Одна з найголовніших публіцистичних тем В. Винниченка – критика більшовиків, їхньої партії за відсутність етичної системи, їхньої ворожості до вимог поневолених народів. Про це йдеться в анотації до опису праці Lubomyra Szucha (Любомир Щусь) «Volodymyr Vynnychenko and the bolsheviks: a study of the political evolution of

а Ukrainian revolutionery» [5, с. 613]. В анотаціях до описів творів Р. Смаль-Стоцького зазначається також, що Москва намагалася використати популярність В. Винниченка і запросила його повернутися з еміграції до України [14, с. 141].

Отже, покажчик В. Стельмашенка «Володимир Винниченко» є важливим бібліографічним джерелом того часу, яке багатогранно розкриває не лише творчість, а й політичні, філософські погляди та державницьку діяльність В. Винниченка. Особливість бібліографії – в її широкій та різнобічній інформативності завдяки ґрунтовним анотаціям до монографій, публікацій і статей у книжках і пресі. Посібник розкриває процес визнання творчості письменника у багатьох країнах світу, географію перекладів його творів різними мовами. Це перше видання, яке дає змогу ознайомитися з В. Винниченком як політиком, а не лише як видатним письменником. Завдяки таким інформаційно насиченим анотаціям це бібліографічне видання можна розглядати як персональну енциклопедію видатного українця, а також як історію Української революції, де одним з головних героїв виступає В. Винниченко. Ознайомлення з цим покажчиком, безумовно, є актуальним для усіх дослідників, у т. ч. й для тих, хто вивчає, політичну діяльність В. Винниченка.

Після падіння сталінського режиму твори письменника стали доступними читачам СРСР у період «хрущовської відлиги», а після періоду «неосталінізму» – у часи «перебудови». В УРСР другої половини 1980-х рр. біобібліографічні дослідження творчості В. Винниченка, порівняно з постатями більшості відомих українських діячів революційної доби, йшли на крок уперед і не залежали від вказівок зверху. Це пояснюється тим, що Винниченко – відомий світу письменник-драматург. Як політик і державний діяч він залишався маловідомим, оскільки був затаврований радянською владою як буржуазний націоналіст і контрреволюціонер. За словами М. Жулинського, «...жоден український письменник першої третини XX ст. не мав такої величезної слави, такої читачької популярності, такої кількості видань різними мовами як В. Винниченко» [14, с. 146].

Однак, наприкінці 80-х років XX ст., одночасно з виходом у США бібліографічного покажчика В. Стельмашенка, з'явилася стаття про В. Винниченка з коротким пристатейним бібліографічним списком його творів і літератури про нього в біографічному словнику «Русские писатели» (Москва, 1989, Т. 1.). До цього списку ввійшли рідкісні

публікації першої третини XX ст. з оцінкою творчості письменника: «М. Могилянський, Коцюбинський і Винниченко» (Украинская жизнь, 1912, № 6), І. Очинський «Еволюція творчості Винниченка після 1905 року» (Життя і революція, 1930, кн. 7), Є. Перлін «Драматургія В. Винниченка» (Життя і революція, 1930, кн. 6), М. С. Ольминський «По литературным вопросам» (Москва; Ленинград, 1932) та ін. [19].

У 1990 р. на батьківщині В. Винниченка, з нагоди 110-ї річниці від дня його народження, було укладено бібліографічну пам'ятку читачеві «Повернення з забуття» (Кіровоград, 1990). У 1991 р. у бібліографічному покажчику «Повернуті імена» (Суми, 1991) вміщена бібліографія і біографічна довідка «Володимир Винниченко». У 1993 р. Державна бібліотека України (нині – Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого) започаткувала бібліографічну серію «Повернуті імена». У першому випуску видання подана бібліографія «Винниченко Володимир Кирилович (1880–1951)», де представлено бібліографічні записи за такими розділами: «Література з художнього спадку В. К. Винниченка», «Публіцистичні твори», «Епістолярна спадщина», «Сторінки біографії», «Світ Винниченкових образів», «Винниченко – художник». За винятком бібліографічних записів праць самого В. Винниченка, бібліографічні описи матеріалів про нього охоплюють період з кінця 80-х – до початку 90-х років XX ст. Одним з найактивніших дослідників життєдіяльності Винниченка у цей час був М. Жулинський. Назви його праць викликають зацікавленість читачів відомою постаттю: «Його пером водила сама історія», «Голгофа українця Володимира Винниченка», «Драматичні парадокси долі, або Хто такий В. Винниченко», «Спектакль, розіграний задля ідеї...», «Политический пророк или опальный талант» та ін.

Укладачі, літературні критики зазначають, що Винниченко, «як мало хто з сучасників, показав національну і соціальну неволю українського народу як органічну єдність його трагедії. ... Він умів схоплювати соціальні контрасти і конфлікти своєї доби, розкривати її болючі рани, скидати маски з лицемір'я і фарисейства, розкривати брехню, безчесність, нелюдність, таврувати пороки (занепад моралі, людської гідності, злочинство, розпуста)» [17, с. 26].

Саме в ці роки у міжвідомчому науковому збірнику «Українське літературознавство» (Львів, 1993. Вип. 57) бібліографію В. Винниченка у двох

частинах представила професор Київського університету Л. С. Дем'янівська. До першої частини – «Твори В. Винниченкові» – увійшли описи праць письменника за 1902–1923 рр., до другої – «Про Винниченка і його твори» – інформація про роботи літературних критиків початку ХХ ст., зокрема, С. Полуян, М. Сріблянського, М. Євшана, М. Ольминського, Н. Джонсона та ін. Щоправда, автор списку не зазначає звідки було взято ці бібліографічні матеріали. У збірнику також опубліковано статтю Ю. Смолича «Нові п'єси В. Винниченка («Над», «Великий секрет», «Кол-Нидре»), яка вперше була надрукована в журналі «Критика» (1929. № 4). На початку статті наголошується: «Значення цього драматурга для українського театрального мистецтва таке велике, що не перебільшуючи, можна говорити про його командну роль у цілому великому етапі українського театру» [20, с. 118].

У 1995 р. на відзначення 115-ї річниці від дня народження видатного українського письменника, політичного діяча і художника виходить перший у незалежній Україні бібліографічний посібник «Володимир Кирилович Винниченко (1880–1951)» (Харків, 1995) [8]. За своєю структурою видання подібне до уже згаданого покажчика В. Стельмашенка. Проте воно має низку нових підрозділів і рубрик, бібліографічні записи яких конкретизують різні напрями діяльності видатної особистості. Серед них «Інсценізації» в частині «Проза», «Твори письменника на сцені і на кіноекрані», «Епістолярна спадщина», «Винниченко – критик та публіцист», «Винниченко – політичний діяч», «Винниченко – маляр» – в розділі «Література про життя та творчість В. Винниченка». Варто назвати нові підрозділи: «Спогади про В. Винниченка», «Художні твори про В. Винниченка», «Фотографії, портрети», «Бібліографічні матеріали про В. Винниченка».

Ще однією особливістю цього бібліографічного видання є наявність у ньому інформації про праці радянських авторів періоду «відлиги» і «перебудови», а також дослідників першої половини 1990 рр., усього включено 865 бібліографічних записів.

Особливий інтерес у дослідників викликає підрозділ «Публіцистика», зокрема, рубрики: «Окремі видання», «Публіцистичні твори, надруковані у збірках та періодичній пресі», «Документи. Виступи». Тут подано інформацію про збірник статей під редакцією В. Блакитного «Винниченко проти Петлюри» (Харків, 1920), про праці В. Винниченка: «Українська держава» (Відень ; Київ. 1920),

«Поворот на Україну» (Львів ; Пшібрам, 1926), «Перед новим етапом (1919)» (Коломия, 1938), а також про статті у періодичних виданнях 1920-х рр.: «Лист до класово несвідомої української інтелігенції», «Лист до дрібного буржуя», «Лист Зак. Групи УКП до комуністів і революційних соціалістів Європи та Америки» та окремі частини з книги «Революція на Україні по мемуарам белых» (Репринтне видання 1930 ; Київ, 1990). Заслужують на увагу і підрозділи: «Щоденники», «Листи» та «Видання за редакцією письменника».

Того ж 1995 р. у щоквартальному рекомендаційному бібліографічному довіднику Національної парламентської бібліотеки України «Календар знаменних і пам'ятних дат '95 III квартал» представлено бібліографічний список «28 липня 115 років від дня народження В. К. Винниченка (1880–1951)». У ньому зібрано: описи літератури з художнього спадку В. Винниченка; публіцистичних творів; епістолярної спадщини; зі сторінок біографії; світу Винниченкових образів та описи праць про Винниченка як художника. Розкриваючи зміст представлених матеріалів, укладачі, зокрема, зазначають: «Українська національна ідея, ідея формування української нації як нації державної проймає наскрізь значну частину творів В. Винниченка. Її порушено не тільки у невеличких оповіданнях («Уміркований» та «щирий», «Малорос – європеєць» та ін.) і драмі «Між двох сил»), а й у романах і повістях («Божки», «По-свій», «Хочу», «На той бік», «Нова заповідь» тощо) [10, с. 22].

Журнал «Слово і час» у 2000 р. опублікував бібліографічний покажчик Г. Сиваченка «Українська наукова Винниченкіана: 1987–2000» [23], який не має нумерації ні бібліографічних записів, ні тематичних розділів. Представлені в ньому описи літератури подано за хронологічним принципом, а у рамках кожного року – за абеткою. Переважну більшість матеріалів становлять публікації з історико-філологічних, літературно-художніх, суспільно-політичних, культурологічних періодичних видань, праці, опубліковані у збірниках статей, матеріалах всеукраїнських конференцій, а також дисертаційні дослідження за вказаний період. У них висвітлюються політичні погляди, революційна діяльність, творча спадщина політика-митця. Особливу цінність мають праці, присвячені суспільно-політичним поглядам та державотворчій діяльності В. Винниченка. Це, зокрема, В. Лозицький «Не сприйнявши нових реалій: сторінки політичної біографії В. К. Винни-

ченка» (Вісн. АН УРСР, 1990, № 3); В. Солдатенко «Еволюція суспільно-політичних поглядів В. К. Винниченка в добу української революції» (Укр. іст. журн., 1994, № 6; 1996, № 6); М. Кудрявцев «Національна трагедія 1918 року в інтерпретації Винниченка-драматурга» (Дивослово, 1994, № 5/6); О. Шаленко, Д. Яневський «Володимир Винниченко: «Зголоднілість до державності аж зачочується від нетерплячки. Як народився і функціонував перший уряд України» (Віче, 1992, № 6) та ін.

У 2003 р. співробітники бібліотеки ім. В. Винниченка і бібліотеки ім. М. Костомарова Центральної бібліотечної системи (ЦБС) Шевченківського району Києва уклали біобібліографічний покажчик «Драматичні парадокси долі або «Хто такий Володимир Винниченко» (Київ, 2003) [12]. Перший розділ видання носить назву «Володимир Винниченко: доба і доля» і представляє собою невелику, але змістовну біографічну статтю про В. Винниченка, про ті революційні часи. Другий розділ – «Твори В. Винниченка» складається з двох частин: «Вибрані п'єси» та «Щоденник». Третій розділ – «Письменник «чесний з собою» включає описи досліджень творчої спадщини політика-письменника переважно за 90-ті роки ХХ ст. Тут представлено 50 статей про В. Винниченка з таких видань, як «Літературна Україна», «Дивослово», «Слово і час», «Україна», «Дружба народів», «Голос України», «Молода нація», «Друг читача», «Сільські вісті» та ін.

Значний інтерес викликає четвертий розділ покажчика – «Політичні погляди В. Винниченка – націоналіст, комуніст?». Тут подано інформацію про публікації з низки періодичних видань: «Сучасність», «Трибуна», «Народна армія», «Український історичний журнал» (УІЖ), «Урядовий кур'єр», «Вітчизна» та ін. (13 записів).

Найбільший за обсягом п'ятий розділ «Літературна спадщина В. Винниченка» має такі підрозділи: «Світ Винниченкових образів та ідей», «Драматург у пошуках морального абсолюту», «Постановки творів В. Винниченка», «Прозаїк з божої ласки», «Дитячий автор», «Листування В. Винниченка», «Письменницькі щоденники».

Останній розділ приурочений художній майстерності визначного діяча «Художник «Краса і сила». В окремій його частині подано «Картини В. Винниченка».

Чернігівська центральна міська бібліотека ім. М. Коцюбинського у 2009 р. підготувала ювілейний покажчик до 130-річчя від дня народження

В. Винниченка як видатного українського літератора, художника, політичного і державного діяча – «Різними шляхами до краси» (Чернігів, 2010) [18]. Описи друкованих джерел, представлених у виданні, знайомлять дослідників, читачів з життям, творчістю і політичною діяльністю В. Винниченка як у дореволюційний, революційний, так і післяреволюційний періоди. У покажчику подано бібліографічні записи окремих видань і творів письменника, опублікованих у збірниках, на сторінках журналів і газет. Матеріали третього розділу – персональної бібліографії – розкривають образ і долю В. Винниченка, особливості його творчості і життєдіяльності. Представлені описи літератури в інших розділах висвітлюють, насамперед, суспільно-політичну діяльність В. Винниченка, зокрема, його внесок у розроблення концепції Української революції, систему світоглядних цінностей політика-письменника, зміну його ідеологічних поглядів, спроби порозумітися з більшовиками. В окремому розділі зосереджено описи праць про літературну і художню творчість політика-митця. Важливо, що покажчик має анотації до окремих бібліографічних записів і включає такі рідкісні, але цінні, розділи, як «Епістолярний діалог» та «Винниченкознавство». У першому представлено описи праць, які розкривають листування В. Винниченка. Це його листи до письменниці Марії Цуканової, невідомий лист до Й. Сталіна, листування з дружиною, з М. Грушевським, М. Горьким, Є. Чикаленком та ін. Вивчення матеріалів цього розділу сприятиме глибшому ознайомленню з особистими поглядами і світоглядом В. Винниченка. До розділу «Винниченкознавство» увійшли переважно описи праць основоположника цього наукового напрямку – Г. Костюка, зокрема його спогади, а також дослідження низки авторів про роль Г. Костюка у формуванні «винниченкознавства».

У 2010 р. Кіровоградська (нині Кропивницька) ОУНБ імені Д. І. Чижевського з нагоди 130-річчя від дня народження видатного земляка видала бібліографічний покажчик «Володимир Винниченко – письменник, філософ, публіцист, політик» [6]. Він складається з трьох частин: «Спадщина В. Винниченка» – це перелік художніх творів письменника, його щоденники, епістолярій, публіцистика, що зберігаються у фондах бібліотеки; «Література про життя і діяльність В. Винниченка» – матеріали про життєвий та творчий шлях митця і громадсько-політичного діяча, наукові дослідження різних аспектів його літературної

творчості, спогади про Винниченка тощо. Серед них праці Г. Костюка, М. Жулинського, В. Панченка. Останній, який також жив і працював у місті, де народився і виріс В. Винниченко, зробив неocenний внесок у дослідження життєдіяльності, творчості письменника. Дослідник захистив докторську дисертацію на тему: «Творчість Володимира Винниченка 1902–1920 рр. у генетичних і типологічних зв'язках з європейськими літературами», він має значний науковий доробок з винниченкіани: «Володимир Винниченко: Парадокси долі і творчості: Книга розвідок та мандрівок», «Володимир Винниченко: портрет на тлі епохи», «Заочна дуель. Володимир Винниченко і Володимир Ульянов-Ленін», «Молоді літа Володимира Винниченка», «Рання проза В. Винниченка (1902–1907рр.)», «Слово про Винниченка», «Тінь Заратустри. Ніцшеанський слід у творчості В. Винниченка», «Я хочу собою возвеличити українське... : Риси психологічного портрета Володимира Винниченка» та ін.

Бібліографічні описи представлених у покажчику матеріалів дають змогу простежити історіографію винниченкіани. Так, Л. Кужільна, Т. Макарова досліджували у своїх працях проблему духовності і бездуховності у творах Винниченка; Н. Миронець, Т. Мельниченко, Л. Ожоган – питання «кохання і любові», «чуттєвого і раціонального», зокрема проблеми «статевої любові»; С. Михида – особливості творчості В. Винниченка у світлі психопоетики, а також «єврейського питання».

Водночас, на нашу думку, у покажчику недостатньо представлена література, що стосується революційної доби. Її перелік обмежений кількома працями, а саме: Ю. Бойко-Блохін «Драма між двох сил В. Винниченка як відображення української національної революції» (Слово і час. 1992. № 7); Ю. Тищенко-Сірий «Участь В. К. Винниченка в революційному русі 1914–1916 рр. (Статті й матеріали, Нью-Йорк, 1953); В. Солдатенко «Еволюція суспільно-політичних поглядів В. К. Винниченка в добу української революції» (УІЖ, 1994, № 6).

Бібліографічне видання має новий розділ «Вивчення спадщини В. Винниченка у навчальних закладах». У ньому подано інформацію про методичні розробки (конспекти уроків, методичні рекомендації) за художніми творами Винниченка, що вивчаються у школах та вищих навчальних закладах.

У розглянутих бібліографічних посібниках представлені праці про політичну діяльність і суспільно-політичні та державницькі погляди

В. Винниченка не вичерпують усіх досліджень цього напрямку, що з'явилися у ХХ – на початку ХХІ ст. Насамперед, варто звернути увагу на працю В. Солдатенка з компрометуючою назвою, що ставить під сумнів історію української державності та право українців на створення своєї держави – «Проект «Україна». 1917–1920. Постаті» [21]. У розділі «Чесність з собою» (Володимир Кирилович Винниченко) автором подана повніша бібліографія з цього питання. Вона включає описи праць про В. Винниченка та літературу про нього. Однак і ця бібліографія, на нашу думку, не є вичерпною, адже не містить низки досліджень діячів революційної доби, української еміграції та діаспори: Л. Цегельського, П. Балея, М. Білоус-Гарасевич та ін.

Висновки. Проведений аналіз бібліографічних праць засвідчує, що В. Винниченко ще за життя був визнаний в Україні талановитим письменником, але до сих пір має переважно негативну оцінку як політик-державник, хоча його політична і творча діяльність були нерозривно пов'язані між собою.

В історії бібліографії винниченкознавства можна виокремити три періоди: 1926–1929 рр.; 1989–1995 рр.; початок ХХІ ст. Бібліографії виданні у 1926–1929 рр. присвячувалися лише його літературній діяльності, і не торкалися політичної. Вони були укладені переважно у формі бібліографічних списків творів письменника і з'явилися в радянській Україні під час проведення політики «українізації». Перші бібліографії В. Винниченка містять також окремі розділи або рубрики зі списками рецензій і статей літературних критиків на твори письменника, а 1929 р. ознаменувався навіть появою соціологічного дослідження його творчості. Радянські критики виокремлювали етапи літературної діяльності, а його твори поділяли на ті, що мали марксистську і так звану дрібнобуржуазну спрямованість. Публіцистичні праці В. Винниченка у ті роки взагалі не бібліографувалися. Якщо у 1920-х рр. радянська влада все ж дозволяла вивчати твори письменника-політика, виправдовуючи це тим, що політична діяльність В. Винниченка начебто лежить поза межами літературної, що саме останньою він заробив собі вдячну пам'ять, то починаючи з 1930 рр. такий підхід був змінений і літературна творчість В. Винниченка була заборонена в СРСР більше, ніж на півстоліття.

У другій половині ХХ ст. реабілітація, насамперед літературно-мистецької спадщини В. Винни-

ченка як на еміграції, так і в Україні відбулася після його смерті.

Кінець 80-х – перша половина 90-х років XX ст. – це наступний період творення бібліографічної винниченкіани, коли увагу фахівці звертають не лише на літературну творчість, а й на політичну діяльність, особистість В. Винниченка. У той час вагомий внесок у відродження бібліографічної винниченкіани зробили представники після-воєнної хвилі української політичної еміграції (Г. Костюк, В. Стельмашенко), які, на відміну від своїх попередників міжвоєнного періоду, почали оцінювати письменника-політика з позицій свого часу, беручи до уваги не лише художні твори, рецензії на них, а й публіцистичні праці, а також невідомі раніше щоденники та листи В. Винниченка, в яких розкриваються його глибинні думки й морально-етичні принципи. Особливість бібліографічних робіт цього періоду в тому, що вони містять бібліографічні описи багатьох нових праць сучасних літературних критиків, істориків і політологів, які з позицій часів «відлиги», «перебудови» та відновлення української суверенної держави вивчають, розглядають і оцінюють як творчу, зокрема художню і публіцистичну, так і політичну діяльність цієї особистості. З'явилося чимало праць з вивчення епістолярної спадщини В. Винниченка, досліджень, які розкривають його як філософа і критика. Зі створенням кінофільмів за сценаріями його п'єс, до бібліографічних посібників включають праці з аналізом творів письменника, що вийшли на сцену і кіноекран. Одним із зачинателів сучасної винниченкіани в Україні є М. Жулинський. Але для бібліографії цього періоду В. Винниченка, з одного боку – письменник світового масштабу, а з іншого – державник, політик-патріот, який «не сприйняв нових реалій» під час національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр.

Новий, третій, період у бібліографії видань, приурочених літературно-мистецькій і політичній діяльності В. Винниченка, розпочався у XXI ст. Для бібліографічних посібників цього часу характерним є окреслення розділу «винниченкіана» або вивчення спадщини письменника, де частіше виокремлюються описи праць, в яких розкриваються суспільно-політичні погляди визначного діяча. Упродовж другої половини 1990-х – початку 2000-х рр. вагомий внесок у дослідження літературної творчості, політичної діяльності, долі В. Винниченка зробили В. Панченко, В. Солдатенко. Матеріали численних конференцій, наукових

досліджень, приурочених В. Винниченку і його творчості – ще один великий масив бібліографічних записів останніх років. Однак матеріали сучасних бібліографічних видань свідчать, що постать і діяльність В. Винниченка залишається здебільшого предметом дослідження філологів і літературних критиків, меншою мірою – істориків і політологів. Недостатньо уваги приділяється відображенню в них праць відомих діячів революційної доби, представників української діаспори і сучасних політологів.

Усі три періоди бібліографічного винниченкознавства характеризуються наявністю праць, в яких творчість В. Винниченка порівнюється з творчістю відомих українських і зарубіжних письменників. Однак, найбільше таких досліджень у третьому періоді. В них чимало уваги приділяється генетичним і типологічним зв'язкам винниченкіани з європейськими літературами.

Отже, існуючі бібліографічні посібники про В. Винниченка не вичерпують вповні наявних досліджень, присвячених його особистості, а тому питання: наскільки помилявся і чи помилявся взагалі український державник, патріот і «пророк» у революційну добу ще недостатньо відображено в українській історіографії і бібліографії. Сподіваємося, що аналітичний огляд бібліографічних праць сприятиме появі нових досліджень, які дадуть відповідь на це питання і наблизять нас до всебічного висвітлення діяльності цієї видатної особистості.

Список бібліографічних посилань

1. Багриновський М. З приводу листа д. Винниченка. *Воля*. 1920. Т. 1, Рік 2. Ч. 8. С. 360. URL: <http://diasporiana.org.ua/peri-odika/12510-volya-1920-t-1-rik-2-ch-1-13>
2. Бурбан В. «Мене не було послухано...», або як ми пошануємо «заповіти борцям за визволення» Володимира Винниченка. *Дзеркало тижня*, 2000, 28 липня. URL: https://dt.ua/SOCIETY/mene_ne_bulo_posluhano_abo_yak_mi_poshanovuemo_zapoviti_bortsyam_za_vizvolennya_volodimira_vinniche.html
3. *Великі Українці: «... Усіма силами за Україну»*: методичні поради до 135- річчя від дня народження Володимира Винниченка / Нац. б-ка України для дітей ; уклад.: Ю. В. Осадча, В. В. Невишна. Київ, 2015. 28 с.
4. Винниченко В. «Заповіт борцям за визволення». *Бібліотека Української літератури*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2930>
5. *Володимир Винниченко*: анотована бібліогр. / упоряд. В. Стельмашенко [Р. Маланчук] ; Укр. Вільна Акад. Наук у США, Коміс. для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка, Канад. ін-т укр. студій, Альберт. ун-т. [Едмонтон, Альберта], 1989. 760 с.
6. *Володимир Винниченко – письменник, філософ, публіцист, політик (до 130-річчя від дня народж.)*: бібліогр.

покажч. / *Наук. б-ка Кіровоград. держ. пед. у-ту ім. В. Винниченка, Кіровоград. обл. універс. б-ка ім. Д. І. Чижевського. Кіровоград. 2010. 68 с.*

7. *Володимир Винниченко. Оповідання / підгот. текст., упоряд. та крит.-бібліогр. нарис М. Мольнар. Братислава: Словац. пед. вид-во, 1968. URL: <http://diasporiana.org.ua/proza/535-vinnichenko-v-opovidannya>*

8. *Володимир Кирилович Винниченко (1880–1951): бібліогр. покажч. / М-во культури та мистецтв України, Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; склад.: Т. В. Гологорська, Т. Г. Шерстюк ; наук. ред. В. М. Пивоваров. Харків, 1995. 110 с.*

9. Гундорова Т. Володимир Винниченко: Революція і Життя. *Критика. Міжнародний огляд книжок і ідей. 2018, грудень. URL: https://krytyka.com.ua/articles/volodymyr-vynnychenko-revolutsiya-i-zhyttya?domain_switch=full*

10. 28 липня 115 років від дня народження В. К. Винниченка (1880–1951). *Календар знаменних і пам'ятних дат '95.*: реком. бібліогр. довід. / Нац. парламент. б-ка України ; авторит. уклад.: М. Ф. Дроб'язко, О. Л. Заваліна, М. Б. Лиховид [та ін.]. Київ, 1995. III квартал. С. 18–28.

11. Добко Т., Дуднік О. Біобібліографічні посібники з історії національно-визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.) як джерело енциклопедичних досліджень. *Українська енциклопедистика. Регіональний аспект: матеріали V Міжнар. наук. конф. «Українська енциклопедистика».* Київ, 2017. С. 34–43.

12. *Драматичні парадокси долі або «Хто такий Володимир Винниченко»: біобібліогр. покажчик / ЦБС Шевченк. р-ну м. Києва; Район. інформ. центр., Б-ка ім. М. Костомарова; Б-ка ім. В. Винниченка. Київ, 2003. 24 с.*

13. Жарких М. Архів Володимира Винниченка. *Персональний сайт М. І. Жарких: 1978–2020.* Київ. URL: <https://www.mzharkikh.name/uk/Miscel/Chronica/1990-05-14.html>

14. Жулинський М. *Із забуття в безсмертя: Сторінки призабутої історії.* Київ: Дніпро, 1990. 226 с.

15. Жулинський, Н. Художник, расп'ятий на кресте політики: судьба Володимира Винниченка. *Дружба народів.* 1989. № 12. С. 147–160.

16. Лейтес А., Яшек М. *Десять років української літератури (1917–1927). Т. 1. Біобібліографічний покажчик / Ін-т Тараса Шевченка. Київ, 1928. 672 с.*

17. Винниченко Володимир Кирилович (1880–1951). *Повернуті імена*: реком. бібліогр. покажч. / Держ. б-ка України ; авт.-уклад.: Г. І. Гамалій, М. Ф. Дроб'язко, В. О. Кононенко [та ін.]. Київ, 1993. Вип. I. С. 22–32.

18. *Різними шляхами до краси : до 130-річчя від дня народж. Володимира Винниченка*: бібліогр. покажч. / Чернігів. ЦМБ ім. М.М.Коцюбинського ; уклад. О. В. Куннова. Чернігів, 2009. 36 с.

19. *Русские писатели: 1800–1917*: биограф. слов. Т. 1 : А–Г / гл. ред. П. А. Николаев ; редкол.: В.Н. Баскаков, Б. Л. Бессонов, Н. Б. Волков [и др.]. М.: «Совет. энцикл.», 1989. 672 с. (Русские писатели 11–20 вв. : сер. биограф. словарей).

20. Смолич Ю. Нові п'єси В. Винниченка («Над», «Великий секрет», «Кол-Нидре»). *Українське літературознавство*: республ. міжвід. наук. зб. / Львів. держ. ун-т ім. Івана Франка. Львів: «Світ», 1993. Вип. 57. С. 118–133.

21. Солдатенко В. Ф. *Проект «Україна», 1917–1920 рр. Постаті.* Харків. : Фоліо, 2011. 511 с.

22. Трошинський В. П. Роман Маланчук. *Енциклопедія сучасної України.* URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=61069

23. Ростовська О., Родін С. В. Винниченко і його державно-політична концепція. *Сіверянський літопис.* 1995. № 4. С. 90–95.

24. Українська наукова Винниченкіана: 1987–2000 : бібліогр. покажч. / підгот. Г. Сиваченко. *Слово і час.* 2000. № 7. С. 89–97.

25. Христюк П. *Письменницька творчість В. Винниченка. (Спроба соціологічної аналізу).* Харків: «Рух», 1929. 202 с.

References

1. Bahrynovskyi, M. (1920). Z pryvodu lysta d. Vynnychenka [About the letter from Dr. Vynnychenko]. *Volia*, 1 (8), 360. Retrieved from <http://diasporiana.org.ua/periodika/12510-volya-1920-t-1-rik-2-ch-1-13> [In Ukrainian].

2. Burban, V. (2000, 28 July). «Mene ne bulo posluchhano...», abo yak my poshanovuemo «zapovity bortsiam za vyzvolennia» Volodymyra Vynnychenka [I was not listened to ... «or how we honor the» bequest to the fighters for liberation «of Vladimir Vynnychenko». *Dzerkalo tyzhnia*. Retrieved from https://dt.ua/SOCIETY/mene_ne_bulo_posluhano_abo_yak_mi_poshanovuemo_zapovity_bortsiam_za_vizvolennya_volodimira_vinniche.html [In Ukrainian].

3. Osadcha, Yu. V. & Nevyshna, V. V. (Comp.). (2015). *Velyki Ukraintsi: «... Usima sylamy za Ukrainu»: metodychni porady do 135-richchia vid dnia narodzhennia Volodymyra Vynnychenka* [Great Ukrainians: «... by all means for Ukraine»: methodological advices to the 135th anniversary of Vladimir Vynnychenko's birthday]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

4. Vynnychenko, V. «Zapovit bortsiam za vyzvolennia» [Testament to the fighters for liberation]. *Biblioteka Ukrainsoi literatury*. Retrieved from <https://www.ukrlib.com.ua/books/print-it.php?tid=2930> [In Ukrainian].

5. Stelmashenko, V. (Comp.). (1989). *Volodymyr Vynnychenko: anotovana bibliohr.* [Volodymyr Vinnichenko: annotated bibliography]. Edmonton, Alberta, USA. [In Ukrainian].

6. (2010). *Volodymyr Vynnychenko-pysmennyk, filosof, publitsyst, polityk (do 130-richchia vid dnia narodzh.): bibliohr. pokazhch.* [Volodymyr Vynnychenko-writer, philosopher, publicist, politician (up to 130th birthday): bibliographer. index]. Kirovohrad, Ukraine. [In Ukrainian].

7. Molnar, M. [Comp.]. (1968). *Volodymyr Vynnychenko. Opovidannia* [Vladimir Vinnichenko. Story]. Bratislava, Czechoslovakchyna: Slovats. ped. vyd-vo. [In Ukrainian].

8. Holohorska, T. V. & Sherstiuk T. H. [Comp.]. (1995). *Volodymyr Kyrylovych Vynnychenko (1880-1951): bibliohr. pokazhch.* [Volodymyr Kirilovich Vynnychenko (1880-1951): bibliography. index]. Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

9. Hunderova, T. (2018, december). Volodymyr Vynnychenko: Revoliutsiia i Zhyttia [Volodymyr Vynnychenko: Revolution and Life]. *Krytyka. Mizhnaprodnyi ohliad knyzhok i idei*. Retrieved from: https://krytyka.com.ua/articles/volodymyr-vynnychenko-revolutsiya-i-zhyttya?domain_switch=full [In Ukrainian].

10. Drobiazko, M. F. Zavalina, O. L. & Lykhovydy, M. B. (Comp.). (1995). 28 lypnia 115 rokiv vid dnia narodzhennia V. K. Vynnychenka (1880-1951) [On July 28, 115 years since the birthday of V. K. Vynnychenko (1880-1951)]. *Kalendar znamennykh i pamiatnykh dat '95. III kvartal: rekom. bibliohr. dovid.* (Pp. 19-28). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

11. Dobko, T. & Dudnik, O. (2017). Biobibliografichni posibnyky z istorii natsionalno-vyzvolnykh zmahaniu ukrainskoho narodu (1917-1921 rr.) yak dzherelo entsyklopedychnykh doslidzhen [Biobibliographical manuals on the history of the national liberation struggle of the Ukrainian people (1917-1921) as a source of encyclopedic studies]. *Ukrainska entsyklopedystyka. Rehionalnyi aspekt: materialy V Mizhnar. nauk. konf. «Ukrainska entsyklopedystyka».* Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

12. (2003). *Dramatychni paradoksy doli abo «Khto takyi Volodymyr Vynnychenko»*: biobibliohr. pokazhch. [The dramatic paradoxes of fate or «Who is Vladimir Vinnichenko»: biobibliogr. index]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
13. Zharkyykh, M. Arhiv Volodymyra Vynnychenka [Archive of Volodymyr Vynnychenko]. *Personalnyi sait M. I. Zharkyykh: 1978-2020*. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
14. Zhulynskiy, M. (1990). *Iz zabutia v bezsmertia (Storinky pry zabutoi istorii)* [From oblivion to Immortality (Pages of Forgotten History)]. Kyiv, Ukraine: Dnipro. [In Ukrainian].
15. Zhulinskii, N. (1989). Hudozhnik, raspiaty na kreste politiki: sudba Vladimira Vinnichenko. *Druzhba narodov*, 12, 147-160. [In Russian].
16. Leites, A. & Yashek, M. (1928). *Desiat rokov ukrainskoi literatury (1917-1927). T. 1. Bio-bibliografichnyi pokazhchyk* [Ten Years of Ukrainian Literature (1917-1927). V. 1. Bio-bibliographic index]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
17. Hamalii, H. I., Drobiazko, M. F. & Kononenko, V. O. [Comp.]. (1993). Vynnychenko Volodymyr Kyrylovych (1880-1951) [Vynnychenko Volodymyr Kyrylovych (1880-1951)]. *Povernuti imena* : rekom. bibliohr. pokazhch. (Issue. I, pp. 22–32). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
18. Kunnova, O. V. [Comp.]. (2009). *Riznyy shliakhmy do krasny : do 130-richchia vid dnia narodzhennia Volodymyra Vynnychenka* : bibliohr. pokazh. [Different Ways to Beauty: To the 130th Anniversary of Volodymyr Vynnychenko's Birth: Bibliogr. Index]. Chernihiv, Ukraine. [In Ukrainian].
19. Nikolaev, P. A. [Ed.]. (1989). *Russkie pisateli 1800-1917*: biograf. slovar. [Russian writers 1800-1917: biographer. vocabulary]. (Vol. 1). Moscow, USSR: «Sovetskaia entsiklopediia» [In Russian].
20. Smolych, Yu. [Ed.]. (1993). *Novi piesy V. Vynnychenka («Nad», «Velykyi sekret», «Kol-Nydre»)* [New plays by V. Vynnychenko («Nad», «Velykyi sekret», «Kol-Nydre»)]. *Ukrainske literaturoznavstvo*: republ. mizhvid. nauk. zb. (Issue. 57, pp. 118-133). Lviv, Ukraine: Svit. [In Ukrainian].
21. Soldatenko, V. F. (2011). *Proekt «Ukraina», 1917-1920 rr. Postati* [Ukraine Project, 1917-1920 Figures]. Kharkiv, Ukraine: Folio. [In Ukrainian].
22. Troshchynskiy, V. P. (2017). Roman Malanchuk [Roman Malanchuk]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of modern Ukraine]. Retrieved from http://esu.com.ua/search_articles.php?id=61069 [In Ukrainian].
23. Rostovska, O. & Rodin, S. (1995). V. Vynnychenko i yoho derzhavno-politychna kontseptsia [V. Vynnychenko and his state-political concept]. *Siverianskyi litopys*, 4, 90-95. [In Ukrainian].
24. Syvachenko, H. (2000). *Ukrainska naukova Vynnychenkiana: 1987-2000* : bibliohr. pokazhch. [Ukrainian's Scientific Vinnichenkiana: 1987-2000: bibliography]. *Slovo i chas*. 7, 89-97. [In Ukrainian].
25. Khrystiuk, P. (1929). *Pysmennytska tvorchist V. Vynnychenka (Sproba sotsiologichnoi analyzy)* [Creative Writting of V. Vynnychenko (An attempt at sociological analysis)]. Kharkiv, Ukraine: Rukh. [In Ukrainian].

Oleksandr Dudnik,

Ph.D. (History), ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5206-1129>,
Senior Researcher, Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

BIBLIOGRAPHICAL VYNNYCHENKIANA (XX – BEGINNING OF XXI CENTURY)

In the article are being considered peculiarities of reflection of life activity (creative and political), as well as personal traits (character, world outlook, views) of the Great Ukrainian – V. K. Vynnychenko in the contents and materials of bibliographical manuals

Much attention is paid to the history of the publication of the largest bibliographic works devoted to his works and to him personally, their of topic's of contents and characteristics. The article introduces researchers to the bibliographic base of life of V. Vynnychenko and encourages them to continue their study and rethink the role of this distinguished figure, first and foremost, in the Ukrainian Revolution and the Liberation struggle of 1917–1921. V. Vynnychenko was recognized as a talented writer in Ukraine during his lifetime, but as a statesman-politician is still evaluated negatively by researchers, although his political and creative activities have been inextricably linked. There are two major periods in the history of the bibliographic works dedicated to Vynnychenko: 1926-1929 and 1989-1995, between which a long time of oblivion and prohibition in Ukraine. Both are characterized primarily by the recognition of his literary talent. The first bibliographies were devoted to his creative, not political activities. In the 1920-s years the Soviet authorities believed that V. Vynnychenko's political activities were beyond the literary boundaries, that thanks to the latter, he has earned a grateful memory.

The important bibliographic source, that reveals not only the creativity but also the political, philosophical views and statesmanship of V. Vynnychenko is the annotated index «Vladimir Vynnychenko», concluded by V. Stelmashenko. Its peculiarity is in its wide and versatile informative nature, which is explained by the presence of thorough annotations to the monographs, publications and articles about V. Vynnychenko and his activities. This bibliographic index can be considered as a personal encyclopedia of V. Vynnychenko.

The second period in the creation of bibliographical works (1989-1995) about V. Vynnychenko is characterized by the presence of bibliographic descriptions of works of the times of «Vidlyga», «Perebudova» and restoration of Ukrainian sovereign statehood. For the bibliography of this period V. Vynnychenko is a world-wide writer and statesman, a patriot-politician who «did not accept new realities» during the national liberation struggle of the Ukrainian people in 1917-1921. And one of the founders of the modern «Vynnychenkiana» was M. Zhulinsky.

Bibliographic manuals of the beginning of the XXI century (third period) are characterized by the emergence of the section «vynnychenkiana», which presents the materials of conferences, new scientific studies, dedicated to V. Vynnychenko and his work, where are more descriptions of the works of the socio-political views of a prominent figure. Many works in modern bibliographies about V. Vynnychenko reveal him as a philosopher and critic.

All three periods of bibliographic knowledge about vynnychenkiana are characterized by the presence of studies in which V. Vynnychenko's creativity is compared with that of famous foreign writers.

K e y w o r d s: bibliographic knowledge, V. Vynnychenko, bibliographic manuals, artistic creativity, political activity, literary criticism, V. Vynnychenko's archive, vynnychenkoznavstvo.

Vernadsky National Library of Ukraine
3, Holosiivskiy ave, Kyiv, 030039, Ukraine
e-mail: dudn70@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 18.02.20 р.